

ÜNİTE 7

Okuma Ve Dinleme

Okuma

Okuma, bir yazıyı bütün öğeleriyle algılama, anlama ve kavrama süreci olarak nitelendirilir. TDK'ye göre okuma "yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessizce çözümleyip anlama, seslere çevirme"dir. Okuma sürecinde dikkat edilmesi gereken okumanın beş temel ilkesi vardır.

Bunlar:

1. Okuma anlam kurma sürecidir.
2. Okuma akıcı olmalıdır.
3. Okuma stratejik olmalıdır.
4. Kişi okumaya güdülenmelidir.
5. Okuma yaşam boyu devam etmelidir.

Okuduğunu Anlama

Okumak ve anlamak kavramları birbirinden farklı gibi görünse de aslında birbiriyle çok bağlantılı kavramlardır. Okuduğunu anlamaya ilgili bazı temel ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

- Okuma bir anlam kurma sürecidir. Anlamanın gerçekleşmediği okuma, sadece mekanik bir eylemdir, kelimeleri seslendirmeden öteye gitmez.
- Okuduğunu anlama süreci beynin aktif olmasını gerektiren çok boyutlu bir süreçtir. Dolayısıyla yoğun bir zihinsel çabayı zorunlu kılar.
- Okuduğunu anlamanın gerçekleşmesi ciddi bir dikkat gerektirir. Dikkat, okuduğunu anlamanın temel ölçütlerinden biridir.
- Okuduğunu anlama, ön bilgilerle ilişkiler kurmayı, dikkatli bir düşünmeyi, yorumlama becerisini, analiz ve sentezi gerektirir.
- Okuduğunu anlama, okunanların ön bilgilerle ve bağlantılı diğer konularla ilişkilendirilip zihinde yeniden yapılandırılmasıdır.
- Okuduğunu anlama, zengin bir kelime dağarcığını gerektirir. Kelime dağarcığının kısıtlı olması okuduğunu anlamayı güçleştirecek, buna bağlı olarak ya anlama gerçekleşmeyecek ya da anlama hızı yavaşlayacaktır.
- Okuduğunu anlama geniş bir bilgi birikimini ve var olan bilgiler arasında sağlam ilişkiler kurma becerisini gerektirir.
- Okuduğunu anlama, metnin ana düşüncesini, konusunu, metinde sunulan düşünceler ağını bulma, kavrama, metinde iletilmek istenen mesaj ya da mesajları doğru algılamadır.

Okuduğunu anlayabilmenin başlıca şartları vardır. Bunlar:

1. Yoğun dikkat
2. Yeniden yapılandırma
3. Zihinde canlandırma
4. Çıkarımlarda bulunma
5. Anlam kavrama

Okuma Alışkanlığı

Okumanın bir davranış haline getirilmesinde okuma alışkanlığının payı büyüktür. Okuma alışkanlığı edinmeyi etkileyen faktörler;

1. Bireysel etkenler
2. Çevre
3. Aile
4. Okuldur.

Okuma Türleri

1. Sesli okuma
2. Göz atarak okuma
3. Sessiz okuma
4. Özetleyerek okuma
5. İşaretleyerek okuma
6. Tahmin ederek okuma
7. Soru sorarak okuma
8. Tartışarak okuma

Okuduğunu Anlama Stratejileri

Okuduğunu anlama stratejileri; okuduğunu anlama ve kavramayı kolaylaştırmak, bu süreçte yaşanan sorunları çözmek amacıyla kullanılan stratejilerdir. Bunlar;

- *Okuma öncesinde kullanılan stratejiler:* Okuma amacının ve metinden ne alınmak istendiğinin belirlendiği aşamadır.
- *Okuma sırasında kullanılan stratejiler:* Okuma öncesinde belirlenen amaçlar doğrultusunda metnin okunması, değerlendirilmesi ve anlama düzeyinin kontrol edilmesidir.
- *Okuma sonrasında kullanılan stratejiler:* Okumanın amaçlara uygun gerçekleşip gerçekleşmediğinin denetlenmesidir.

Eleştirel Okuma

Eleştirel okuma kavramı eleştirel düşünme ile yakından ilişkilidir. Eleştirel okuma, eleştirel düşünme yaklaşımının okuma eyleminde, metin üzerinde uygulanmasıdır. Temelinde dikkat, nesnellik, geniş bir bakış açısı ve yorumlama vardır. Eleştirel düşünmenin temel özellikleri arasında;

1. Önyargılardan uzak durmak
2. Zihinsel düşünme süreçlerini aktif kullanmak
3. Çok yönlü bakış açısı
4. Bilimsel yaklaşım
5. Neden-sonuç ilişkisi
6. Yoğun dikkat vardır.

Eleştirel düşünme ve okumanın içerdiği beceriler ise;

1. Tanımlama

2. Bilgi toplama
3. Hipotez kurma
4. Yorumlama ve genelleme
5. Akıl yürütme
6. Değerlendirme
7. Uygulama'dır.

Dinleme

Dinleme en genel anlamıyla, kulağa gelen seslerin doğru algılanması, anlamlandırılması ve uygun tepkinin verilmesini içeren yoğun bir zihinsel süreç olarak ifade edilebilir. Dinlemenin temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Konuşan ve dinleyen tarafların varlığı söz konusudur.
- Konuşanın mesajının düzgün iletilmesi gerekir.
- Dinleyici doğru şekilde mesajı alır, uygun tepkiyi verir.
- Dikkat, dinleme eyleminin temelidir.
- Dinleyicinin kelime dağarcığı ve bilgi birikimi önemlidir.
- Dinleyici mesajı aldıktan sonra sözlü ya da jestmimiklerle geri bildirim, sürecin sağlıklı işleyip işlemediği hakkında bilgi verir.

Dinleme Sürecini Etkileyen Faktörler

Bunlar kaynak (konuşmacı), alıcı (dinleyici) ve çevreortam temelli faktörler olarak sıralanabilir.

Kaynak (Konuşmacı) Temelli Faktörler:

- Mesajda kullanılan sözcükler, terimler, yanlış anlaşılmaya yol açacak cümle kuruluşları, yanlış vurgu ve tonlamalar
- Konuşma bozuklukları, konuşmayı etkileyen fiziksel etkenler
- Konuşma hızı
- Ses tonu
- Jest ve mimikler
- Bilgi birikimi
- Konuyla ilgili yapılan hazırlık
- Konunun sunuluş şekli

Alıcı (Dinleyici) Temelli Faktörler:

- Alıcının zihinsel ve fizyolojik yetileri
- Dikkat
- İlgi, istek
- Kelime dağarcığı
- Bilgi birikimi
- Ön yargı
- Dinleme sürecinde uygun dinleme davranışları gösterme (Dik oturma, konuşanla göz teması kurma, not tutma, soru sorma, dinlenenlere uygun geri bildirimlerde bulunma, vb.)
- Dinleme hızı

Çevre-Ortam Temelli Faktörler:

- Isı
- Ses
- Işıık
- Fiziksel konfor

Dinleme Türleri

- *Aktif Dinleme:* Dinleyenin aktif olduđu türdür. Tepki, söz ve jest-mimiklerle gösterilebilir.
- *Pasif Dinleme:* Dinleyicinin sözlü tepkide bulunmadan, sessizce dinlemesidir.
- *Not Alarak Dinleme:* Dinlenenlerin kolay anlaşılması ve hatırlanması için kısa notlar alınmasıdır.
- *Grup Hâlinde Dinleme:* Dinleyenlerin birbirleriyle etkileşimde oldukları dinleme.
- *Empatik Dinleme:* Kişinin yerine kendimizi koyarak dinleme.
- *Yaratıcı Dinleme:* Dinlenenleri zihinde yapılandırarak yeni fikirler üretilen dinleme.
- *Amaçlı Dinleme:* Belli bir amaca odaklı olarak yapılan dinleme.
- *Seçici Dinleme:* Dinlenenlerin içinden ilgi ve ihtiyaca yönelik olanları seçerek dinleme.
- *Eleştirel Dinleme:* Dinlenenlerin çok yönlü açıdan tarafsız ele alındığı dinleme.

Okuma-Dinleme İlişkisi

Okuduğunu ve dinlediğini anlama birbirine çok benzeyen süreçlerdir. Her ikisi de anlama becerisinin temel bileşenidir. Her ikisinde de zihnin aktif olması gerekir. Okuma/dinleme öncesi, sırası ve sonrasındaki davranışlar her ikisinde de anlama sürecini etkilemektedir.